

УДК 657:658.652.2

О.Г. Лищенко

кандидат економічних наук, доцент

Л.В. Матюха

магістрант
Запорізька державна академія

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ “ЗАПАСИ” З МЕТОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто законодавчо-нормативну базу з обліку виробничих запасів, висвітлено характеристики виробничих запасів у науковій літературі, проаналізовано П(С)БО 9 “Запаси” зі змінами, внесеними до закону.

Ключові слова: виробничі запаси, організація обліку, законодавчо-нормативна база.

I. Вступ

У сучасних умовах часта зміна законодавчо-нормативної бази вимагає ретельніше стежити за змінами в законах, щоб полегшити роботу бухгалтерських служб.

Господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері не може обійтися без запасів.

Підприємство прагне до поліпшення свого фінансового результату у бік максимізації прибутку чи мінімізації збитків, водночас кількість грошей, заморожених у тисячах одиниць виробничих запасів, комплектуючих і сировини, може перетворитися на великі цифри. Все, що робиться для підтримання рівня виробничих запасів гранично низьким, може зменшити витрати за рахунок зменшення рівня відсотків і звільнення дорогих місць на складах. Однак, якщо рівень запасів надто низький, це може призвести до сповільнення виробництва, коли матеріалів бракує у потрібний час.

Недосконала податкова система, проблеми й недоліки бухгалтерського обліку становлять велику перешкоду ефективному управлінню та прийнятному обліку виробничих запасів. Тому впровадження ефективної системи обліку та ефективного використання виробничих запасів є одним з першочергових завдань підприємства.

Питання методики та організації обліку виробничих запасів розглядають Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Н.М. Грабова, Є.В. Мних, М.С. Пушкар, Г.В. Савицька, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Н.В. Чебанова та ін.

Аналіз літературних джерел свідчить, що питання обліку виробничих запасів достатньо широко висвітлені у спеціалізованій літературі. Однак залишається невизначеним

питання стосовно впливу технологічних, організаційних й технічних факторів на ефективність використання виробничих запасів відповідно до специфіки виробництва.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначення сутності категорії “Запаси” з метою організації обліку на підприємстві.

III. Результати

У науковій літературі, фахових виданнях з обліку запасів можна зустріти багато різних понять, пов'язаних із запасами, однак, слід враховувати, що кожне з них має самостійне значення та власне тлумачення.

Поява в науковій термінології тих чи інших понять має об'єктивний характер, в основі якого лежить узагальнення багаторічної практики. Виробничі запаси – це важлива економічна та облікова категорія, невід'ємна умова функціонування будь-якого підприємства. Вони завжди були об'єктами дослідження таких учених, як П.С. Безруких, І.А. Бланк, І.А. Бондарєва, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Н.Дж. Еквілайн, В.І. Єфіменко, М.С. Пушкар, Н.М. Ткаченко, Р.З. Чейз, І.Б. Швець, Р.Ф. Якобс та ін. [12, с. 361]. У табл. 1 подано характеристику виробничих запасів.

На основі проведеного авторами аналізу наукових джерел виявлено, що недостатньо досліджено питання щодо характеристики виробничих запасів.

При організації обліку виробничих запасів на підприємствах необхідно керуватися певними законодавчими й нормативними документами України, які регламентують методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та розкриття їх у фінансових звітах. У табл. 2 наведено характеристику законодавчо-нормативної бази з обліку виробничих запасів [10].

Характеристика виробничих запасів

Елементи	Автори									
	Ф.Ф. Бутинець	І.А. Бланк	А.А. Оглобін	І.Б. Швець	П.С. Безруких	В.М. Бойко	А.Б. Борисов	В. Стівенсон	Н. Білов	В.В. Ковальов
Засоби виробництва	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Активи	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ТМЦ	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Матеріальні ресурси	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Речові елементи виробництва	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Оборотні засоби	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Резерв матеріальних цінностей підприємства	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Сировина	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+
Матеріали	-	+	+	-	-	-	+	-	+	+
МШБ	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+
Незавершене виробництво	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Готова продукція	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+
Товари для перепродажу	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Паливо	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Запасні частини	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Насіння	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Корма	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Напівфабрикати	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-

Таблиця 2

Законодавчо-нормативна база з обліку виробничих запасів

Назва документа	Характеристика документа
Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIV із змінами та доповненнями [1]	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання бухгалтерської звітності в Україні
Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей" від 22.01.1996 р. № 116 із змінами і доповненнями [2]	Визначає механізм визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затверджене наказом Мінфіну України від 20.10.1999 р. № 246 із змінами і доповненнями [3]	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси й розкриття її у фінансовій звітності
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене наказом Мінфіну України від 31.12.1999 р. № 318 із змінами і доповненнями [4]	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності
Наказ Міністерства статистики України "Про затвердження типових форм первинного обліку бланків сирової звітності" від 11.03.1996 р. № 67 із змінами і доповненнями [5]	Визначає виконання заходів щодо реалізації Державної програми переходу України на міжнародну систему обліку і статистики
Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих та використаних довіреностей на одержання матеріальних цінностей, затверджена наказом Мінфіну України від 16.05.1996 р. № 99 із змінами і доповненнями [6]	Визначає порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей (додається)
Наказ Міністерства статистики України "Про затвердження типових первинних документів з обліку сировини і матеріалів" від 21.06.1996 р. № 193 із змінами і доповненнями [7]	Визначає перелік та форму типових первинних документів, які можуть використовуватися підприємствами при обліку сировини та матеріалів
Наказ Міністерства статистики України "Про затвердження типових первинних документів з обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів" від 22.05.1996 р. № 145 із змінами і доповненнями [8]	Визначає виконання заходів з реалізації Державної програми переходу України на міжнародну систему обліку і статистики
Інструкція "Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій" від 21.12.1999 р. № 893/4186 із змінами і доповненнями [9]	Визначає основні рахунки та субрахунки обліку виробничих запасів

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" визначає не лише такі терміни, як запаси, чиста реалізаційна вартість, але й визнання та первісна оцінка запасів, оцінка вибуття запасів, оцінка запасів на дату складання балансу. Окремим розді-

лом визначено розкриття інформації про запаси в примітках до фінансової звітності. У табл. 3 подано структуру П(С)БО 9 "Запаси" за розділами та змістом, а також зміни, внесені до закону.

Структуру П(С)БО 9 “Запаси”

Розділи	Зміст	Зміни, внесені до закону
П. 1–4. Загальні положення	Визначено сферу дії положення та терміни, що в ньому використовуються	– п. 2 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів від 09.12.2011 р. № 1591; – п. 3.3 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.12.2005 р. № 868
П. 5–15. Визначення та первісна оцінка запасів	Наведено порядок визнання запасів активами, склад запасів для цілей бухгалтерського обліку, порядок визнання первісної вартості запасів при їх надходженні	– абз. 7 п. 6 у редакції наказу Міністерства фінансів України від 14.12.2005 р. № 86; – абз. 2 п. 9 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.06.2000 р. № 131; – абз. 3 п. 9 виключено (згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.06.2000 р. № 131); – абз. 6 п. 9 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 28.01.2000 р. № 15, в редакції наказу Міністерства фінансів України від 14.06.2000 р. № 131, із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2000 р. № 304); – п. 9 доповнено абз. 8 згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.12.2005 р. № 868; – п. 10 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2000 р. № 304; – п. 11 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 25.11.2002 р. № 989; – п. 12 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 25.11.2002 р. № 989; – абз. 2 п. 13 в редакції наказу Міністерства фінансів України від 28.01.2000 р. № 15; – абз. 3 п. 14 у редакції наказу Міністерства фінансів України від 11.12.2006 р. № 1176
П. 16–23. Оцінка вибуття запасів	Схарактеризовано методи оцінки при вибутті запасів, порядок списання вартості МШП	– абз. 1 п. 16 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.12.2005 р. № 868; – абз. п. 16 виключено (згідно з наказом Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 731); – п. 18 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 25.11.2002 р. № 989, в редакції наказу Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 731; – п. 19 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.06.2000 р. № 131, в редакції наказу Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 731; – п. 20 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.06.2000 р. № 131, в редакції наказу Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 731; – п. 21 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 14.12.2005 р. № 868; – п. 22 із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства фінансів України від 28.01.2000 р. № 15, від 30.11.2000 р. № 304
П. 24–28. Оцінка запасів на дату балансу	Наведено порядок оцінки запасів на дату складання звітності та уцінки запасів	– п. 27 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 28.01.2000 р. № 15; – п. 28 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 11.12.2006 р. № 1176
П. 29. Розкриття інформації про запаси у примітках до бухгалтерської звітності	Визначено інформацію, яка обов'язково наводиться в примітках до фінансової звітності	– абз. 7 п. 29 виключено (згідно з наказом Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 731

Отже, на нашу думку, виробничі запаси – це активи, засоби виробництва, які має підприємство: матеріали, паливо, запасні частини, насіння, корми, а також малоцінні і швидкозношувані предмети й частина оборотних засобів підприємства, які ще не включені в процес виробництва, але надійшли на робочі місця. Виробничі запаси беруть участь у виробництві й використовуються впродовж операційного циклу.

З метою вдосконалення організації бухгалтерського обліку запропоновано впроваджен-

ня ефективної системи документообігу. На стадії первинного обліку система передбачає встановлення максимально коротких проміжків часу на передачу й обробку документів та визначення конкретних термінів передачі документів між виконавцями й секторами обліку із визначенням відповідальних осіб та необхідних технічних засобів. Схему організації ефективного документообігу на стадії первинного обліку запасів зображено на рис. 1.

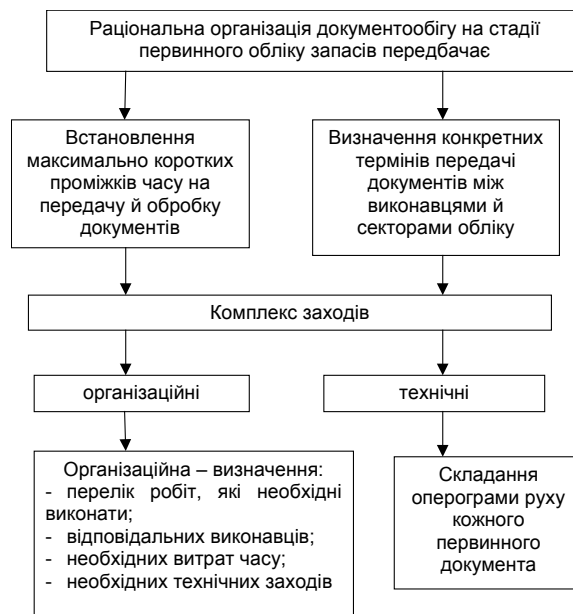

Рис. 1. Схема організації ефективного документообігу на стадії первинного обліку запасів

IV. Висновки

Для здійснення господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовують виробничі запаси, які є найбільш важливою та значною частиною активів підприємства. З одного боку, сформовані виробничі запаси забезпечують постійність, безперервність ритмічності діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку, а з іншого – виробничі запаси на рівні великих промислових підприємств потребують великих капіталовкладень. Тому від організації та ведення обліку виробничих запасів залежить точність визначення прибутку підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та ефективність роботи підприємства загалом.

Отже, ця система має бути організована на стадії первинного обліку запасів. Запропонований документообіг дасть змогу мінімізувати витрати часу на обробку документів і тим самим підвищити ефективність бухгалтерського обліку на стадії первинного обліку.

Список використаної літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-14-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 116, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”: затверджене наказом

Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
5. Про затвердження типових форм первинного обліку бланків сурової звітності: Наказ Міністерства статистики України від 11.03.1996 р. № 67 із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN299.html.
6. Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих та використаних довіреностей на одержання матеріальних цінностей, затверджений наказом Міністерства України від 16.05.1996 р. № 99, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0293-96>.
7. Про затвердження типових первинних документів з обліку сировини і матеріалів: Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 р. № 193, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.com.ua/taxes/-/!news/nnaKMinstat_193.html.
8. Про затвердження типових первинних документів з обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів: Наказ Міністерства статистики України від 22.05.1996 р. № 145, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN330.html.
9. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція від 21 грудня 1999 р. за № 893/4186, із змінами і доповненнями.
 10. Організація бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / за ред. В.С. Лень. – К., 2006. – 298 с. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
 11. Подмешальська Ю.В. Проблеми створення страхових запасів на підприємстві в умовах існування управлінського обліку / Ю.В. Подмешальська // Економічний простір: збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. – № 51. – С. 290–295.
 12. Титенко Л.В. Економічна сутність виробничих запасів [Електронний ресурс] / Л.В. Титенко // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/handle/2010/2014>.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2014.

Лищенко Е.Г., Матюха Л.В. Определение сущности категории “Запасы” с целью организации учета на предприятии

В статье рассмотрена законодательно-нормативная база по учету производственных запасов, приведена характеристика производственных запасов в научной литературе, проанализировано П(С)БО 9 “Запасы” с изменениями, внесенными в закон.

Ключевые слова: производственные запасы, организация учета, законодательно-нормативная база.

Lyschenko E., Matyukha L. Determination of essence of category is “Supplies” with the purpose of organization of account on an enterprise

In scientific literature, professional editions from the account of supplies it is possible to meet many different concepts related to the supplies, however, it follows to take into account that each of them has an independent value and own interpretation.

Appearance in scientific terminology of those or other concepts carries objective character generalization of long-term practice lies in basis of that. Productive supplies – it an economic and registration category, inalienable operating of any enterprise condition, is important.

During organization of account and analysis of productive supplies on enterprises it is necessary to follow the certain legislative and normative documents of Ukraine, that regulate methodological principles of forming in the record-keeping of information about supplies and opening of them in financial statements.

In the modern terms of knowledge legislatively – normative base it must facilitate work of book-keeping services. And at frequent changes in a legislation it as easy as anything to make a mistake at slave record-keeping on an enterprise. Therefore specialists must heed after changes and able to apply on an enterprise.

According to Suggestion (to the standard) of record-keeping 9 determines “Supplies” not only such terms as supplies, net realization cost, but confession and primitive estimation of supplies, estimation of leaving of supplies, estimation of supplies, are upon the date of stowage of balance. Opening of information is certain a separate division about supplies in notes to the financial reporting.

Thus, to our opinion productive supplies are assets, capital goods an enterprise has that: materials, fuel, awaiting-parts, seed, stern, and part of turnover means of enterprise, what productions yet not plugged in a process, but came into working places. Productive supplies participate in a production and used during an operating cycle.

Key words: production supplies, organization of account, legislatively-normative base.